հինգշաբթի, հոկտեմբերի 11-ին ներկայացվեց Ժողովրդական Տանը հայկական սեկցիայի նախաձեռնութեամբ։

Պիէսի բովանդակութիւնը արդէն ծանօթ լինելով ընթերցողներին, կանգ չենք առնի դրա վրա։ Միայն մի երկու խօսք կասենք խաղի մասին։

Կենտրօնական դերերը կատարում էին պ. Գալստեան (ուսանող Գլուխօվցեվ) և տիկին Ցասմիկ (Օլգա), որոնք իրանց լուրջ մտածված խաղով կարողացան դուրս գալ իրանց ստանձնած պատասխանատու դերից։

Տիկ. Զաբել (Օլգայի մայր) բաւական տիպիկ էր։

Միւս դերակատարներից պ. պ. Տէր-Առաքելեան (պաշտօնաթող գեներալի և բժշկի դերերում), Փիրումեան (ուսանող Անուֆրիյ) և Լաքա (ուսանող Բլօխին) նոյնպէս խաղում էին մտածված և կատարեցին իրանց դերերը աջողութեամբ. վերջինս աւելի տիպիկ կը լինէր, եթէ իր դերը այնքան էլ կոմիկութեան չը հասցնէր։ Պ. Ցարութիւնեան (ուսանող Միշա) իր դերին տալիս էր աւելի նշանակութիւն, քան թէ էր, և ձեռքերը տեղի-անտեղի շարժում, որից պէտք է խուսափէ։

Միւսները պահպանում էին անսամբլը։

Հասարակութիւնը վարձատրում էր դերակատարներին երկարատև ծափահարութիւններով։

Թատրօնը ծայրէ ի ծայր լիքն էր։

Վելումեան

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

I

Ձօնէր մեծ յօբելեանի առթիւ. «Տիպ ու Տառ»: հայ տառերու գիւտին 1500-ամեակի և հայ տպագրութեան չորեքդարեան կրկնակ յօբելեաններուն առթիւ (412—1512—1912). գեղարուեստական տիպ, 180 պատկերներով զարդարուած. կազմեց Թէոդիկ. Կ. Պօլիս, 1912. հրատարակութիւն և տպագրութիւն Վահրամայ և Հրաչէի Տէր-Ներսէսեան։

Շատ յարմար ժամանակին է հրատարակվում այս գիրքը, որ մի ստուար աշխատութիւն է «Տիպ ու Տառ» վերնագրով, բաղկացած 24 մեծադիր և մանրատառ հոծ պրակներից, որոնց 21 հատն է լոյս ընծայված մինչև այժմ։ Թէոդիկի այդ գեղեցիկ երկը՝ մի ճոխ գեղարուեստական գործ է, հրատարակված ի պատիւ ազգային-պատմական մեծ յօբելեանին, և այդ յօբելեանին պատիւ բերող գործ է։ Տպագրութիւնը ընտիր, փղոսկրեայ թղթի վրա, վերին աստիճանի խնամքով և գեղարուեստօրէն է կատարված. գեղեցիկ են մանաւանդ 180 պատկերները, որոնք զարդարում են այդ գործը։ Շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն է գործում հայ տպագրիչներու նահապետ՝ «Մեղապարտ Յակոբի» ոսկեզօծ պատկերը, որ յղացել է Վ. Զարդարեանը։

Հեղինակը՝ Թէոդիկ, որ արդէն ծանօթ է հայ բանասէր հասարակութեան իր «Ամենուն տարեցոյցը» հանրագիտարանով և օրացոյցով, անհագին ջանք և աշխատութիւն է գործ դրել ներկայ աշխատութեան վրա, որպէսզի կարողանայ մեծ յօբելեանին արժանաւոր մի ձօն լոյս ընծայել։ Եւ նրա ջանքերը լիակատար աջողութեամբ են պսակվել, որովհետև նրա հրատարակած գործը, արդարև, ազգային մեծ յօբելեանին արժանի գործ է։

Առաջին մասում հեղինակը համառօտաբար ծանօթացնում է «գիրի» ծագման պատմութեան հետ, բերելով և զանազան նշանագրերի, մեհենագրոշմների, բեւեռագրերի և հանգուցալար գրերի նմուշներ. ապա նա խօսում է «ձեռագիրների» մասին, բերելով նոյնպէս օրինակներ գրչագրերից։ Անցնելով տպագրութեան, նա խօսում է փայտափորագրութեան (կսիլօգրաֆիա), անթաց տպագրութեան և ապա անմահ Գուտտէմբերգի գիւտի մասին, որ տեղի ունեցաւ 1453 թ., ու տալիս է տպագրութեան զարգացման և տարածման ընդհանուր պատմութիւնը աշխարհիս զանազան երկիրներում։ Այս երկի երկրորդ մասը նուիրված է հայ աշխարհին և հայկական այբուբենի գիւտին. առաջ են բերված գրերի բոլոր տեսակները՝ երկաթագիր, նոտրագիր, պարզ-բոլորգիր, շեղագիր, պարզգլխագիր, «անթրք»-գլխագիր, «նօտման»-գլխագիր, շեղ-գլխագիր, ըթալիք, գօթիկ, և այլն, ինչպէս և կենդանագիր, ծննդագիր, ձագագիր, փառագիր, փակագիր, զարդագիր, ծաղկագիր, շղագիր և այլն։ Խօսելով նաև պատկերագործութեան, պղնձագրութեան, փայտագրութեան, փորագրութեան, զինկագրութեան, գալուանաձուլման, վիմագրութեան մասին, հեղինակը առաջ է բերում հայ շքեղ տպագրութիւնների ցուցակը, ապա խօսում է հայ տպագրութեան պատմութեամբ զբաղողների՝ հ. Եղիշէ ծ. վ. Գաֆթանեանի, հ. Գարեգին վ. Զարպհանէլեանի, հ. Արսէն վարդ. Ղազիկեանի, Հրանտ Ասատուրի, Վ. Զարդարեանի, Ա. Այվազեանի և այլոց մասին։

Երրորդ մասը, որ կրում է «Հայ տպարանը երկիրէ երկիր» վերնագիրը և ամենամեծ ու ստուար մասն է, պարունակում է զանազան երկիրներում բացված հայ տպարանների պատմութիւնը, սկսեալ առաջին տպարանը հիմնելու տարուց, այսինքն 1512 թ., մինչև ներկայ 1912 թիւը, այն է Իտալիայում, Թիւրքիայում, Լեհաստանում, Ֆրանսիայում, Պարսկաստանում, Հօլանդիայում, Ռուսաստանում և այլն։

Գրքի մէջ զետեղված են տպարանական բոլոր գործիչների պատկերները, ինչպէս և Օշականի, Զարեհավան, Ամենափրկիչ և մի քանի այլ նշանաւոր վանքերի պատկերներն ու լուսանկարները, թւով 180 հատ։

Հետաքրքրական են Տէրվնցի Յովհաննէս քահանայի և իր որդի Խաչատուրի—որոնք հիմնեցին Հռոմում 1583 թ. հայկական տպարան—և Ագուլեցի Խօջա կամ վաճառական Նահապետ Գուլնազարի, որ հիմնեց Վենետիկում տպարան 1687 թ., պատկերները։

Կարելի է հաստատապէս ասել, որ հայ մատենագրութիւնը ճոխացաւ մի ընտիր, գեղարուեստօրէն պատրաստված երկով, որ միևնոյն ժամանակ մի գեղեցիկ զարդ կարող է լինել ամեն մի գրական սրահի համար։

Հ. Առաքելեան

II

Ազգապատում, հայ ուղղափառ եկեղեցւոյ անցքերը սկիզբէն մինչև մեր օրերը յարակից ազգային պարագաներով պատմուած, գրեց Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան, պրակ 1, Կ. Պօլիս, հրատարակութիւն Վ. և Հ. Տէր-Ներսէսեան, 1912 թ.։

Օրմանեան սրբազանի նոր գործը, որ բաղկացած է լինելու 20 պրակներից և ամեն մի պրակ 10 տպագրական թերթերից՝ քառածալ և երկէջեան, այն է 160 էջերից, և որի առաջին պրակը միայն այժմ լոյս է տեսել, ձօնված է նոյնպէս ազգային մեծ յօբելեանին։ Թողնելով այս նշանաւոր աշխատութեան մասին խօսել, երբ ամբողջ գործը կը հրատարակվի—մի գործ, որ համոզված ենք՝ հայ բանասիրական և պատմական գրականութեան ամենամեծ գանձերից մինն է լինելու—պէտք է այժմ առաջ բերենք միայն նախագիտելիքի վերջին պարբերութիւնը։

«Վերջին դիտողութիւն մըն ալ։ Պաշտօնապէս հրատարակուած է, որ ներկայ 1912 տարւոյ հոկտ. 13-ին հանդիսաւորապէս տօնախմբուի հայ տպագրութեան չորրորդ հարիւրամեակը և հայ գրութեան հնգետասներորդ հարիւրամեակը, և ամեն բանասէրներ կը փութան իրենց ձօնը բերել այդ կրկնակ սրտագրաւ և ազգօգուտ ձեռնարկներուն, և իրենց երկասիրութիւնները կը նուիրեն նոյն կրկնակ յիշատակներուն։ Երկուքին ալ կեանք տուողը Հայ Եկեղեցին է, երկուքին ալ ոյժ տուողներ հայ եկեղեցականներ են. մեր սոյն գործն ալ ներքին անձուկ կապերով միացած է անոնց հետ։ Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը մենք ալ ճիշդ այդ միջոցին կը ձեռնարկենք գործիս հրատարակութեան. թող այս ալ ընդունուի իբր մեր համեստ նուէրը Ազգային Եկեղեցւոյ պայծառութեան և ազգային գրականութեան զարգացման ձօնուած»։

Այս նշանաւոր գործի հրատարակութեան ծախքը յանձն է առել Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարգևանը, ինչպէս երևում է գրքի երկրորդ էջի վրա տպված այս ազդից.

«Գերապատիւ և սրբազան Տ. Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարգևանց, երիցագոյն եպիսկոպոսական դասուն, որ շատ հրատարակութեանց և ձեռնարկութեանց օժանդակած է առատ նուիրատուութիւններով, ինքնայօժար յանձնառու եղած է սոյն հրատարակութեան ծախքերը հոգալ ի պատիւ սուրբ եկեղեցւոյս և ի վայելումն ազգիս հայոց»։

Ամեն մի պրակ առանձին ծախվում է և գինն է 50 կոպէկ, իսկ ամբողջ գործի արժէքն է 10 րուբլի։

Հ. Ա.

III

Մաշտոց-Մեսրովպը, հայոց տառերի և տպագրութեան գիւտը և սկզբնաւորութիւնը մեր ազգի մէջ, աշխատասիրութիւն Գրիգոր աւագ քահանայ Մանդակունւոյ, Թիֆլիս, 1912 թ.։

Այս գրքոյկը, որ նոյնպէս ձօնված է մեծ յօբելեանին, բաղկացած է ընդամենը 32 էջերից։ Հեղինակը տալիս է հայ գրերի գտիչ՝ Մաշտոց-Մեսրովպի համառօտ կենսագրութիւնը և գրերի գիւտի պատմութիւնը այնպէս, ինչպէս աւանդում են մեր հայ պատմագիրները, առանց որևէ քննադատական վերլուծութեան։ Ապա նա տալիս է և հայ տպագրութեան պատմութիւնը, համարելով առաջին հայ տպագրութիւնը կատարված 1565 թ. դպիր Աբգարի ձեռքով, մինչ այսօր յայտնի է, որ առաջին տպարանը և տպագրութիւնը հիմնվել են Վենետիկում 1512 թւին։

Գրքին կցված են ս. Մեսրոպ-Մաշտոցի, Գուտտենբերգի և ներկայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ի պատկերները։ Գինն է 10 կոպ.։

Հ. Ա.

IV

1500 տարի առաջ (404—1904), հայոց տառերի գիւտը, Իսահակ Ցարութիւնեանի, Թիֆլիս, 1904 թ.։

Հայ բանասէր Իսահակ Ցարութիւնեանը 1892 թ. հրատարակեց մի ընդարձակ աշխատութիւն «Հայոց գիրը» վերնագրով, որի մէջ մանրամասն փաստերով նկարագրել է հայոց այբուբենի գիւտի պատմութիւնը և ցոյց տուել, որ նա տեղի պէտք է ունեցած լինի 404 թ.։ Եւ այդ հիման վրա ընդունելով 1904 թւականը հայոց տառերի 1500-ամեայ տարեդարձ, նա հրատարակեց այդ թւին իր աշխատութեան համառօտութիւնը՝ ընդհանրութեան մատչելի ձևով։ Թէև, ինչպէս վերևում ասացինք, այժմ հայոց տառերի գիւտի աւելի ճիշդ թւականը համարվում է ոչ թէ 404, այլ 412 թ., բայց Իսահակ Ցարութիւնեանի աշխատութեան արժէքը դրանով չէ նուազում, ուստի և մենք յանձնարարելի ենք գտնում նրա այդ գրքոյկը՝ ժողովրդական և աշակերտական ընթերցանութեան համար, որովհետև նա պարունակում է մի համառօտ ակնարկ գրի և գրի տեսակների մասին ընդհանրապէս և հայոց այբուբենի գիւտի պատմութիւնը՝ հիւսված հայ պատմագիրների մատեաններից։

Հ. Ա.

ՅԱՅՏ

ГОЛОВН

СКА

пилюли

регулир

Важная пере

„Скавулинъ" зн

Անօգուտ չենք համարում յայտնել, որ մենք ես 1904 թ. ի յիշատակ հայոց գրերի 1500-ամեակի (404—1904 թ.) ձեռնարկեցինք հրատարակել «Մեսրոպեան Հանրամատչելի Գրադարան» վերնագրով մի շարք գրքեր, ինչպէս և «Հանրագիտական բառարան», որ դեռ չէ վերջացած և որը նոյնպէս ձօնված է ազգային-պատմական մեծ դէպքի յիշատակի յաւերժացման։ Հետևաբար, այդ մեծ տօնի՝ 1500-ամեայ յօբելեանի տօնախմբութեան գաղափարը յղացվեց ոչ թէ այս տարի, ինչպէս ոմանք ջանում են ցոյց տալ և նոյնիսկ վերագրել գաղափարը մի անհատի, այլ նա ծագել է դեռ 1904 թ., բայց չիրագործվեց իւր յաջորդող անակնկալ դէպքերի պատճառով։

Հ. Ա.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Սօֆիայից հաղորդում են, որ թիւրքերը պայթեցրին այն գնացքը, որով տեղափոխում էին բօլգարական զինւորների։ 2000 մարդ սպանվեցին։

◆ Ադրիանուպօլսի բերդերը վերցնելու ժամանակ զոհվեցին 3000 բօլգար. 20,000 թիւրք գերի ընկան։

◆ «Н. Вр.»-ին հեռագրում են, որ չեռնօգօրցիների արքայազն Դանիլօն թիւրքերից գերի է ընկել։

◆ Պետերբուրգի գործարաններում կազմակերպվում են բողոքի միտինգներ բալկանեան պատերազմի դէմ։ Բանաձևերը տպագրվելու են արտասահմանեան կուսակցական հրատարակութիւնների մէջ։

◆ Ուրալի արքունի թնդանօթային գործարանները, մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով, ձեռք են բերել ֆրանսիացի դրամատէրերը։

◆ Բօլգարիան ձեռք է բերել մի քանի ստորջրեայ նաւեր։

◆ Հաստատվում են Աւստրիայի, Իտալիայի և Թիւրքիայի դաշնակցութեան լուրերը, որ հետամուտ է կռւմղել բալկանեան պետութիւնների դէմ։

◆ «Веч. Вр.»-ն ամենաստոյգ աղբիւրից հաղորդում է, որ Վիլնայի զինւորական շրջանի հրամանատար գ. ադ. Րեննէնկամֆը նշանակվում է Կիէվի զինւ. շրջանի զօրահրամանատար։ Գեն. ադ. Իվանօվը Կիէվից փոխադրվում է Մօսկվա զօրահրամանատարի պաշտօնով գեներալ Պլեվէի տեղ։

◆ Բելգիական զինւորական մինիստրութեան տեղեկութիւնների համաձայն Գերմանիան փութանակի զօրքեր է կենտրոնացնում ֆրանսիական սահմանագլխում։

◆ Բեռլինի արուարձանում կայացաւ 200,000 սօցիալիստների ժողով, որ բողոքեց պատերազմի դէմ և պահանջեց Աւստրիայից չէզոք մնալ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ *Ճանապարհորդութիւն մօտօրանաւակով Ամերիկայից Պետերբուրգ.*—Մօտ օրերս մի այդպիսի ճանապարհորդութիւն կատարեց ամերիկական «Թիավար» հանդէսի խմբագիր միստէր Դէյը 2 երիտասարդ ուղեկիցների հետ։ Նրանք հեռացան Ամերիկայի ափերից մի փոքրիկ կայմաւոր մօտօրանաւակով, կտրեցին Ատլանտեան ովկիանոսը, մտան Նէվայի գետաբերանը և կանգ առան Պետերբուրգեան գետափին։ Նաւարկութեան ամբողջ ընթացքում այդ